

Tragati za jasnijim obrisima značenja složenice “živjeti u Zagrebu” može se, dakako, na više (metodički vjerodostojnih) načina.

Jedan, napokon dobro poznat, jest istraživanje kvalitete života. Modelom je obuhvaćen niz pokazatelja podrijetlom iz tzv. subjektivne i objektivne sfere. Nažalost, rijetki su primjeri, u hrvatskoj istraživačkoj praksi, uspješna sinteziranja njihovih vrijednosti. Zbog toga, po pravilu, istraživački uvidi ostaju ograničeni ili na područje subjektivnih ocjena ili na područje koje opisuju odabrani “tvrđi”, no nikako i dostatni, podatci.

Drugi način može se, za ljubav prigodne redukcije, označiti složenicom: istraživanje interesnih sudionika. Vidljivo je da se taj pristup temelji na identifikaciji glavnih interesa, sudionika koji ih oblikuju i zastupaju te, na drugoj strani, interesâ, a bogme i potreba, koji ostaju potisnuti i nepriznati. Posebno su u takvoj shemi važni oni sudionici koji su, posredno, važni za dugoročne i “održive” aspekte društvenog razvitka. Njihov položaj u interesnom odmjeravanju dobrim je pokazateljem i ukupne “održivosti” određene razvojne strategije. Primjerice, interesno odmjeravanje (teatralizirano u trogodišnjem razdoblju na gotovo uzorit školski način) između nekoliko političkih stranaka koje su nadzirale izradu generalnog urbanističkog plana grada Zagreba u razdoblju 2000.–2004., ako ništa drugo, pokazuje da su se u njemu lako “gubili” sudionici izravno zainteresirani za vrijednosti kakve su zaštita zelenila na sjeveru, centriranje sveučilišta na mjestu generativne institucije gradskog razvitka, i srodne. Doda li se tomu i prigodno “sotoniziranje” urbanističke struke, bilanca dobiva gotovo izložbenu kakvoću.

Nije nepoznat ni način istraživanja, cilj kojega je jasnija predodžba o mehanizmima društvene prerazdiobe životnih, navlastito ekoloških, rizika. U toj shemi manje teškoće zadaju rizici javnosti dobro poznati. Javni uvid, jednostavno, omeđuje osnovni okvir odmjerivanja i rizika

i uporišta prerazdiobe osnovnog tereta opasnosti što je rizik oblikuje. Veće teškoće su pak svezane s onim rizicima koji su javnosti nepoznati ili za koje društveni sudionici nisu "opremljeni", pa ih i ne mogu "vodoravno" indicirati, nego ovise o ekspertnoj pomoći gotovo u cijelosti. U tom slučaju već i zgoljno indiciranje rizika postaje predmetom zamršene igre asimetrično raspoređene društvene moći. Pa ni zaključni obris složenice "živjeti u ..." nije teško nazrijeti.

Jedan od mogućih načina, a koji leži - premda samo posredno nagoviješten - i u osnovi istraživačkih radova predloženih u ovoj knjizi, jest predložak oblikovan na temelju uvida da dinamika mjesta **nije homogena**. Jednostavnije rečeno, u jednom gradu mogu se nazrijeti višestruki procesi njegova oblikovanja, s korijenom u različitim osnovnim ili ishodišnim "žanrovima". Primjerice, procesi oblikovanja svojstveni velegradu drukčiji su od procesa oblikovanja svojstvenih zavičajnom gradu (ili gradu s još izrazito snažnim zavičajnim silnicama). Proces mjerodavni za oblikovanje metropole (glavnog grada, ali i "materinskog" grada u nekoj mreži gradova) ili perifernog područja svaki su za sebe specifični i ne mogu se međusobno reducirati. U pribranoj analizi oslonjenoj na skicirani uvid ide se za tim da se ustvrde učinci spomenutih ili srodnih skupina procesa. Očito je da se u svim gradovima ne mogu naći na djelu isti procesi. Primjerice, Zagreb je u hrvatskoj gradskoj mreži poseban po tomu što u oblikovanju njegove zbilje sudjeluju dvije skupine procesa kojih u drugim hrvatskim gradovima **nema**. To su procesi velegrada i procesi metropole. Nije, dakako - Zagreb, odmjereno metrom velegradske ili metropolske skupine gradova - toliko izniman. Prije će biti da je i velegradom i metropolom skromnih dimenzija. Ali na drugoj je strani nedvojbeno činjenica da su ta dva gradska "žanra" odsutna u svim drugim suvremenim hrvatskim gradovima. Drukčije rečeno, živjeti u Zagrebu znači, **za razliku** od života u drugim hrvatskim gradovima, živjeti u - velegradu i metropoli.

Koja su glavna obilježja životnog okvira spomenutih "žanrova", predmetom je posebne rasprave. No u njoj nitko nije bez nemale pomoći istraživačke literature; ona je, poznato je, poprilična, pa glavna teškoća i nije toliko u nejasnim obrisima samih "žanrova", koliko u preglednoj klasifikaciji odabranih obilježja. Na drugoj strani, gotovo neovisno o tome koja su obilježja proglašena glavnima a koja sporednima, izbija na čistinu pitanje koje se, grubo, može formulirati ovako: kakav je učinak spomenutih procesa na životnu svakodnevicu gradskih stanovnika? Drukčije rečeno, utječe li činjenica da Zagreb oblikuju i velegradski i

metropolski procesi **specifično** na životnu svakodnevnicu zagrebačkih stanovnika? Preglednosti radi, područje gradske svakodnevne nije nekorisno držati istovrsnim području zavičajnog "žanra". Prihvatimo li takvu preinaku, prethodno pitanje svodi se na pitanje o odnosu između procesa ukorijenjenih u velegradu i metropoli i procesa ukorijenjenih u zavičajnom "žanru". Ići tim tragom znači, po našoj ocjeni, izvlačiti na vidjelo jedan od moćnih oslonaca u oblikovanju suvremene zagrebačke zbilje. Radovi izloženi u ovoj knjizi nisu posve podređeni toj shemi.¹ Oni **ne zrcale usporedno** obje skupine procesa. Nego ih sabire napor uloženi u izradu slike/slikâ životne zbilje ili uvjeta koji je određuju, svojstvenih zavičajnom području. Složenica "živjeti u Zagrebu" u ovom se slučaju poklapa sa složenicom "živjeti u Zagrebu zavičajno zainteresiran za njegov boljitak" (a ne velegradski ili metropolski zainteresiran).

Na tom je tragu moguće razlikovati tri osnovne skupine radova.

U prvoj su skupini radovi koji se temelje na anketnim podatcima dobivenim na uzorku građana Zagreba. Podatci otkrivaju kako anketirani građani ocjenjuju pojedine, za svakodnevni život važne sastavnice gradske zbilje, čemu daju prednost u budućem razvitku te koliko su, uopće, zavičajno, a ne samo interesno, povezani s gradom gdje žive. Korisna strana iznesenih podataka nije ograničena samo na "izvješće o stanju" nego se proteže i na njihovu uporabljivost u odlučivanju o ciljevima komunalne politike.

U drugoj su skupini radovi predmet kojih su gradske kavane ili položaj djece u gradskoj svakodnevici. Nije teško pomisliti da takvi radovi nemaju ništa što ih izravno povezuje. Tematski promatrana, ta ocjena je, dakako, posve točna. Ali, na drugoj strani, oba primjera su i više nego uporabljiva u analizi procesâ koji oblikuju životnu svakodnevnicu, u analizi njihova smjera i, zašto ne, sakrivena smisla. Ako na jednoj strani nestaju određena "žarišta društvenosti", a na drugoj djecu "susreću" sve brojnije zapreke ili rizici u okolišu, nije neopravdano zaključiti, premda su posrijedi prividno heterogeni primjeri, kako ih pokreće, na dubljoj razini, isti proces.

U trećoj su skupini radovi predmet kojih su specifične inicijative ili specifični oblici identifikacije, koji su redovito bili brisani u dosadašnjim istraživanjima. Razloga je više - u rasponu od empirijske odsutnosti samog fenomena do epistemološkog brisanja inače očitih činjenica. Premda zasnovani na relativno skromnoj empirijskoj osnovi, radovi u ovoj skupini posebno su instruktivni jer nagovješćuju, premda još posve bezazleno, s kojim će se horizontom urbane diferencijacije morati suočiti sociolo-

gijska analiza kada se hrabrije odvaži na postmoderne paradokse.

Iz izloženog pregleda svakom je čitatelju jasno da složenica “živjeti u Zagrebu” ne sabire sliku sustavne cjeline života u Zagrebu. Pa, ipak, ne držimo da je naslov zloupotrijebljen, premda je samo parafrazom. Njime se, vidljivo je, cilja podsjetiti – na temelju raspoloživih empirijskih podataka, dakako – da je **živjeti** u Zagrebu **više od** sumornih otisaka raznolikih redukcija koje su u upravljanju hrvatskim gradovima gotovo cijelo prošlo stoljeće imale važno, no posve nezasluzeno mjesto. Koliko im je korijen u političkom idiotizmu, a koliko u drugim oblicima razvojne nekompetencije, predmetom je posebne rasprave. Knjigom pozivljemo da, **za promjenu** – uostalom, **zajamčeno osvežujuću** – pokušamo o Zagrebu misliti s tla života, njegovih polaznih položaja.

U Zagrebu, travanj 2004.

Urednici

BILJEŠKA

¹ Radovi u ovom Zborniku temelje se na podacima istraživanja urbanih aspiracija građana Zagreba, provedenog 2000. godine za potrebe Gradskog zavoda za planiranje razvoja i zaštitu čovjekovog okoliša, te nekoliko novijih istraživanja provedenih u sklopu znanstvenog projekta “Odnos selo-grad u Hrvatskoj u postmodernoj perspektivi” kojeg financira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.